

**ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ, ЕКОНОМІКИ ТА
БІЗНЕСУ**

Кафедра фінансів, банківської та страхової справи

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни «ФІНАНСИ»

**на тему: «Податкова система України: сутність, структура, напрями
реформування»**

Здобувача(ки) 2-го курсу
групи: Е-8-24-Б1ФБС(4.6з)
спеціальності: D2 «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»
Коркач Дмитро Олександрович
Керівник: доктор філософії, доцент кафедри фінансів,
банківської та страхової справи ННІУЕБ
Хіміч Св'яtosлав Володимирович
Національна шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка ECTS _____

Члени комісії: _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

Київ – 2026 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ	
ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	5
1.1. Економічна сутність податкової системи та її функції	5
1.2. Нормативно-правові засади та структурні елементи податкової системи	
України	7
1.3. Наукові підходи до оцінки ефективності податкової системи	9
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ	
ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	11
2.1. Динаміка податкових надходжень у 2022–2024 рр.	11
2.2. Структурний аналіз доходів загального фонду державного бюджету ..	13
2.3. Якісні зміни у сфері податкового адміністрування	16
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ	
ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	17
3.1. Інституційні та нормативні пріоритети реформування	17
3.2. Цифровізація адміністрування та оцінка податкових пільг	19
3.3. Підвищення справедливості оподаткування і зміцнення місцевих	
фінансів	21
ВИСНОВКИ	23
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	25
ДОДАТКИ	27

ВСТУП

Актуальність теми полягає в тому що податкова система України є ключовим інструментом мобілізації фінансових ресурсів держави, впливу на ділову активність та забезпечення соціально-економічних функцій публічної влади. В умовах воєнних викликів, післявоєнного відновлення та євроінтеграції особливої ваги набувають питання фінансової стійкості, справедливого розподілу податкового навантаження, цифровізації адміністрування та підвищення довіри платників. Тому дослідження сутності, структури та напрямів реформування податкової системи України є актуальним як у теоретичному, так і в прикладному аспектах.

Мета дослідження полягає у розкритті сутності податкової системи України, аналізі її структури, сучасних тенденцій розвитку та обґрунтуванні пропозицій щодо її реформування.

Завдання дослідження це з'ясувати економічну сутність податкової системи; дослідити її нормативно-правові та структурні характеристики; проаналізувати динаміку і структуру податкових надходжень у 2022–2024 роках; визначити ключові проблеми та запропонувати напрями удосконалення.

Об'єкт дослідження - податкова система України як складова фінансової системи держави.

Предметом дослідження будуть економічні відносини, що виникають у процесі встановлення, адміністрування та реформування податків і зборів в Україні.

Методологічна основа дослідження – це методи аналізу і синтезу, узагальнення, порівняння, системного підходу, динамічного та структурного аналізу, табличний і графічний методи.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

1.1. Економічна сутність податкової системи та її функції

У науковій літературі податкова система розглядається як сукупність законодавчо встановлених податків і зборів, принципів їх побудови, інститутів адміністрування та процедур контролю. Вона поєднує правову, економічну та організаційну складові, а тому виступає не лише механізмом стягнення платежів, а й інструментом державної політики [1; 2; 6].

Відповідно до Податкового кодексу України, податок є обов'язковим, безумовним платежем до відповідного бюджету, а збір є обов'язковим платежем, що справляється за умови отримання платником спеціальної вигоди або внаслідок вчинення на його користь юридично значимих дій [10]. Отже, податкова система поєднує безумовні фіскальні інструменти та платежі цільового або компенсаційного характеру. У межах сучасного публічного управління вона має виконувати не тільки фіскальну, але й регулюючу, стимулюючу, розподільчу, контрольну та соціальну функції [14; 15].

Сутність податкової системи найбільш повно розкривається через її функції. Фіскальна функція полягає у формуванні дохідної бази бюджетів усіх рівнів. Регулююча функція проявляється у впливі на виробництво, споживання, інвестиції, зайнятість, зовнішньоекономічну діяльність. Розподільча функція пов'язана з перерозподілом частини валового внутрішнього продукту між різними суспільними групами та сферами. Контрольна функція дає змогу державі відстежувати обсяги господарської активності, дисципліну платників та результативність податкової політики [3; 11; 14].

У працях українських науковців акцентується, що податкова система має одночасно забезпечувати достатність бюджетних ресурсів, нейтральність щодо економічних рішень, соціальну справедливість і прийнятний рівень адміністративних витрат. Саме баланс цих вимог визначає її якість та ефективність [11; 13; 14].

З позицій інституційної теорії важливо, щоб податкова система забезпечувала передбачуваність правил, простоту виконання податкового обов'язку, нейтральність щодо економічних рішень та однакові умови для конкуруючих суб'єктів. У протилежному разі податки перестають бути інструментом розвитку і перетворюються на фактор зростання трансакційних витрат. Тому сучасне розуміння сутності податкової системи передбачає її оцінку не лише за обсягом мобілізованих ресурсів, а й за рівнем довіри платників, якістю адміністрування та ступенем цифрової зрілості [9; 12; 14].

Рис. 1.1. Структура податкової системи України

Як видно з рис. 1.1, податкова система України охоплює принципи оподаткування, класифікацію платежів, адміністрування, бюджетний перерозподіл і реформаторський блок.

1.2. Нормативно-правові засади та структурні елементи податкової системи України

Нормативною основою побудови податкової системи України є передусім Податковий кодекс України, який визначає принципи податкового законодавства, перелік податків і зборів, права та обов'язки платників, повноваження контролюючих органів і загальні правила адміністрування [3].

Податковий кодекс закріплює базові принципи податкового законодавства: загальність оподаткування, рівність усіх платників перед законом, невідворотність виконання податкового обов'язку, презумпцію правомірності рішень платника в разі неоднозначного трактування норм, фінансову достатність, соціальну справедливість, стабільність, економічність оподаткування та нейтральність [10]. Сукупність цих принципів формує методичну основу оцінки податкової системи та виступає критерієм якості податкових реформ.

Структурно податкова система України складається з двох великих блоків: загальнодержавних та місцевих податків і зборів. До загальнодержавних належать податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб, податок на додану вартість, акцизний податок, екологічний податок, рентна плата та мито [10]. До місцевих належать податок на майно, єдиний податок, а також туристичний збір і збір за місця для паркування транспортних засобів [10]. Така класифікація відображає поєднання централізованих і децентралізованих елементів формування доходів публічних бюджетів.

Важливим елементом структури податкової системи є податкове адміністрування. Воно охоплює реєстрацію платників, приймання звітності, інформаційно-роз'яснювальну роботу, облік платежів, електронні сервіси, перевірки, стягнення податкового боргу та досудове врегулювання спорів. Саме якість адміністрування часто визначає фактичний рівень податкових надходжень не

меншою мірою, ніж податкові ставки. За однакових формальних параметрів податку різні моделі адміністрування можуть забезпечувати принципово різні результати щодо добровільної сплати [5; 11; 15].

Суттєвою характеристикою структури податкової системи є співвідношення прямих і непрямих податків. Для України історично характерною є значна роль непрямих податків, насамперед ПДВ та акцизів, що забезпечує порівняно стабільне надходження коштів до бюджету, але водночас може мати регресивний вплив на споживання населення. Прямі податки, зокрема податок на прибуток і ПДФО, тісніше пов'язані з результатами економічної діяльності та доходами громадян, а тому є більш чутливими до економічних циклів [14; 15].

У структурі податкової системи важливе місце займають елементи податку: платник, об'єкт, база оподаткування, ставка, порядок обчислення, податковий період, строки і порядок сплати, а також податкова звітність [10]. Саме через комбінацію цих елементів держава формує конкретний механізм податкового впливу на економічну поведінку суб'єктів. Наприклад, одна й та сама ставка податку може мати різний економічний ефект залежно від широти бази, наявності вирахувань, пільг чи особливостей декларування.

Необхідно також враховувати міжбюджетний аспект структури податкової системи. Частина податків повністю або частково зараховується до місцевих бюджетів, що формує ресурсну базу територіальних громад і впливає на їх фінансову самостійність. Відтак питання податкової системи безпосередньо пов'язане з процесами децентралізації. Чим якісніше адмініструються місцеві податки та чим повніше ідентифікована майнова база, тим стійкішими стають фінанси громад [3; 5].

1.3. Наукові підходи до оцінки ефективності податкової системи

У науковій дискусії щодо якості податкової системи України найчастіше порушуються питання стабільності законодавства, складності адміністрування, значного податкового розриву за окремими платежами, наявності численних пільг і винятків, а також недостатньої узгодженості між податковою та бюджетною політикою [4; 5; 14]. Часті зміни правил, особливо щодо бази оподаткування, пільгових режимів та процедур адміністрування, підвищують витрати комплаєнсу для бізнесу і ускладнюють довгострокове фінансове планування.

Окрема група дослідників підкреслює, що основна проблема полягає не стільки в рівні ставок, скільки у нерівномірності фактичного податкового навантаження та можливостях його мінімізації через тіньові схеми, штучне дроблення бізнесу, використання пільгових режимів поза їх економічною логікою або агресивне податкове планування [1; 2; 15]. З цієї точки зору реформування має бути спрямоване на розширення податкової бази, усунення необґрунтованих пільг і підвищення якості аналітичного контролю.

Інший підхід акцентує увагу на сервісному характері податкового адміністрування. Прихильники цієї позиції вважають, що добровільна сплата податків зростає тоді, коли платник сприймає податковий орган не як виключно каральний інститут, а як професійного адміністратора з прозорими й передбачуваними процедурами [9; 11]. Для України така постановка питання є особливо актуальною, оскільки рівень довіри до податкових органів прямо впливає на податкову дисципліну.

На нашу думку, сучасна податкова система України має оцінюватися за чотирма взаємопов'язаними критеріями: фіскальна достатність, економічна нейтральність, соціальна справедливість і адміністративна зручність. Домінування лише одного з цих критеріїв породжує дисбаланси. Наприклад, орієнтація винятково на фіскальний результат без урахування адміністративної простоти

здатна збільшити тінізацію, а надмірне захоплення пільговими стимулами без контролю ефективності зменшує дохідну базу бюджету.

Отже, теоретико-методичний аналіз засвідчує, що податкова система України є багаторівневою інституційною конструкцією, в якій поєднуються фіскальні, регуляторні, соціальні та контрольні механізми. Її ефективність визначається не лише переліком податків і ставками, а й якістю правового середовища, стабільністю правил, організацією адміністрування та довірою платників. Саме з цих позицій доцільно перейти до аналізу фактичних тенденцій розвитку податкової системи на макрорівні.

Особливої уваги потребує проблема поєднання стабільності та гнучкості податкової системи. З одного боку, платники зацікавлені у стабільних правилах, що не змінюються надто часто. З іншого боку, держава має реагувати на кризові явища, структурні зрушення в економіці, міжнародні зобов'язання та форс-мажорні обставини. Для України останні роки продемонстрували, що необхідна не просто стабільність як відсутність змін, а передбачувана адаптивність, коли логіка коригування правил є зрозумілою, аргументованою та завчасно комунікується платникам.

Ще один аспект дискусії стосується співвідношення універсальних і селективних податкових стимулів. Надання численних пільг окремим галузям або категоріям платників часто обґрунтовується завданнями підтримки пріоритетних сфер, однак у практиці це нерідко призводить до розмивання податкової бази та викривлення конкуренції. Тому, на наш погляд, більш ефективними є не постійні винятки із загального режиму, а тимчасові, чітко оцінені за результативністю інструменти, інтегровані в загальну систему економічної політики.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

2.1. Динаміка податкових надходжень у 2022–2024 рр.

Аналітична оцінка податкової системи України доцільна через аналіз динаміки надходжень, структури платежів та якісних змін у податковому адмініструванні. Це дає змогу виявити не лише кількісне зростання доходів, а й глибші структурні тенденції у функціонуванні податкового механізму.

За даними ДПС, надходження до зведеного бюджету за платежами, що контролюються податковими органами, у 2022 році становили 1 091,4 млрд грн, у 2023 році – 1 213,6 млрд грн, а у 2024 році – 1 566,6 млрд грн [16; 17; 18]. Отже, за три роки спостерігалось стійке нарощення фіскальної мобілізації, що свідчить про адаптивність податкової системи до кризових умов та підвищення результативності адміністрування.

Позитивна динаміка була забезпечена комбінацією факторів. По-перше, попри значні воєнні ризики, економіка зберегла спроможність генерувати податкову базу. По-друге, держава розширювала використання електронних сервісів, удосконалювала моніторинг ризикових операцій і посилювала адресний контроль. По-третє, відбувалося коригування окремих ставок і порядку справляння платежів, що сприяло збільшенню окремих дохідних джерел. Усе це разом сформувало висхідний тренд, відображений у табл. 2.1 і на рис. 2.1. (див.Додаток А)

Темпи приросту також показують важливі структурні зміни. Приріст надходжень у 2023 році порівняно з 2022 роком становив 122,2 млрд грн, або близько 11,2 %, тоді як у 2024 році порівняно з 2023 роком – 353,0 млрд грн, або майже 29,1 %. Отже, у 2024 році відбулося суттєве прискорення фіскальної

динаміки. Це дозволяє зробити висновок, що потенціал нарощення надходжень був зумовлений не лише ефектом низької бази, а й глибшими змінами в адмініструванні та структурі економічної активності.

Таблиця 2.1

Динаміка надходжень до зведеного бюджету за платежами, що контролюються ДПС у 2022–2024 рр.

Рік	Надходження, млрд грн	Абсолютний приріст, млрд грн	Темп зростання, %	Примітка
2022	1091,4	–	–	базовий рік аналізу
2023	1213,6	122,2	111,2	порівняно з 2022 р.
2024	1566,6	353,0	129,1	порівняно з 2023 р.

Дані табл. 2.1 свідчать про стійке зростання податкової мобілізації у досліджуваному періоді. Найбільший приріст спостерігався у 2024 році, що підтверджує посилення адаптивності податкової системи та результативності адміністрування.

Як це показано на рис. 2.1 (див. Додаток А), висхідна динаміка має системний характер, що дає підстави говорити про збереження фіскального потенціалу податкової системи навіть за умов воєнних викликів.

2.2. Структурний аналіз доходів загального фонду державного бюджету

Окрім загальної динаміки, важливо проаналізувати структуру податкових надходжень загального фонду державного бюджету. Саме структура показує, які податки формують основу дохідної бази та наскільки збалансованою є система з точки зору співвідношення прямих і непрямих платежів.

У 2023 році серед основних платежів, справляння яких контролювала ДПС, найбільшими були ПДВ з вироблених в Україні товарів (214,1 млрд грн), ПДФО та військовий збір (175,7 млрд грн), податок на прибуток підприємств (143,6 млрд грн), акцизний податок (102,8 млрд грн), рентна плата (59,8 млрд грн) та дивіденди і частина чистого прибутку державних підприємств (35,1 млрд грн) [7]. У 2024 році істотно зросли надходження від податку на прибуток підприємств – до 271,1 млрд грн, від ПДФО та військового збору – до 234,1 млрд грн, від акцизного податку – до 210,4 млрд грн, а нетто-надходження ПДВ з вироблених в Україні товарів становили 268,3 млрд грн [8].

Порівняння структури за 2023–2024 роки дозволяє зробити кілька висновків. По-перше, зберігається висока роль непрямих податків, передусім ПДВ та акцизу, що забезпечує відносну стабільність бюджетних доходів. По-друге, стрімке зростання податку на прибуток і ПДФО/військового збору засвідчує значення прибутковості підприємств, фонду оплати праці та спеціальних воєнних фіскальних рішень. По-третє, зменшення рентних надходжень у 2024 році на тлі зростання інших платежів свідчить про нерівномірність відновлення окремих секторів економіки. Відповідні співставлення подано в табл. 2.2 та на рис. 2.2. (див.додаток Б)

Для характеристики податкового навантаження на макрорівні доцільно застосовувати відносний показник, що визначається як частка податкових надходжень у валовому внутрішньому продукті. Такий показник дає змогу

зіставляти результати різних років без спотворення через масштабне зростання номінальних величин. У формулі (2.1) подано узагальнений підхід до визначення такого індикатора.

Формула (2.1) має такий вигляд:

$$K_p = (ПН / ВВП) \times 100 \%, \quad (2.1)$$

де K_p – рівень податкового навантаження на макрорівні; ПН – обсяг податкових надходжень за відповідний період; ВВП – валовий внутрішній продукт за той самий період.

Застосування цього показника дає змогу оцінити, чи відбувається збільшення фіскальної мобілізації лише внаслідок номінального зростання цін і доходів, чи йдеться про реальне посилення ролі податкової системи у перерозподілі валового продукту. Хоча в межах цієї роботи не здійснюється окремий розрахунок для всіх років, сама методика є важливою для подальших досліджень ефективності податкової політики.

Важливим фактором доходної динаміки у 2023–2024 роках були надходження від ПДФО та військового збору. Саме цей блок доходів має особливе соціально-політичне значення, оскільки безпосередньо пов'язаний із доходами населення, оплатою праці у приватному та державному секторах, а також із потребами фінансування оборони. Зростання надходжень за цією групою платежів підтверджує, що трудові доходи залишаються одним із найважливіших джерел наповнення бюджету в період воєнної економіки.

Таблиця 2.2

Структура основних надходжень загального фонду державного бюджету України у 2023–2024 рр.

Вид платежу	2023 р., млрд грн	2024 р., млрд грн	Відхилення, +/-
-------------	----------------------	----------------------	--------------------

ПДВ з вироблених в Україні товарів (нетто)	214,1	268,3	+54,2
ПДФО та військовий збір	175,7	234,1	+58,4
Податок на прибуток підприємств	143,6	271,1	+127,5
Акцизний податок	102,8	210,4	+107,6
Рентна плата	59,8	47,7	-12,1
Дивіденди та частина чистого прибутку	35,1	69,3	+34,2

У табл. 2.2 видно, що у 2024 році зросли майже всі ключові джерела доходів загального фонду. Найбільший приріст забезпечили податок на прибуток підприємств та акцизний податок.

Як це видно з рис. 2.2 (див.Додаток Б), бюджетоформуюча роль ПДВ, ПДФО і військового збору, податку на прибуток та акцизу залишається визначальною для доходної стійкості держави.

2.3. Якісні зміни у сфері податкового адміністрування

Важливою складовою аналізу є оцінка якісних змін у сфері податкового адміністрування. Національна стратегія доходів до 2030 року пов'язує підвищення ефективності системи з цифровізацією, управлінням ризиками, удосконаленням сервісів і зменшенням простору для ухилення від оподаткування [9].

Серед визначених проблем особливу увагу приділено низькому рівню довіри платників, бюрократичним бар'єрам, перенавантаженості інформаційно-довідкових сервісів, недостатній сегментації платників та потребі в регулярному незалежному вимірюванні громадської думки [9]. Це означає, що фіскальна результативність податкової системи дедалі тісніше пов'язується не лише з контролем, а й з якістю сервісу та передбачуваністю процедур.

Із практичної точки зору, у 2022–2024 роках можна виділити три стійкі тенденції. Перша – посилення цифровізації взаємодії платника і податкового органу. Друга – поступовий перехід від суто постфактум-контролю до ризик-орієнтованого відбору та комплаєнс-підходу. Третя – зростання значення податкових надходжень, пов'язаних із доходами фізичних осіб та оподаткуванням споживання, що відображає специфіку воєнної економіки і бюджетних потреб держави.

Отже, результати другого розділу показують, що податкова система України у досліджуваному періоді забезпечила зростання бюджетних надходжень і продемонструвала високу адаптивність. Водночас виявлені проблеми – складність правил, нерівномірність навантаження, обмежений рівень довіри, необхідність подальшої автоматизації та оцінки податкових пільг – зумовлюють потребу в подальшому реформуванні, що й буде предметом наступного розділу.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

3.1. Інституційні та нормативні пріоритети реформування

Виходячи з проведеного аналізу, реформування податкової системи України має ґрунтуватися на поєднанні фіскальної стійкості, економічної нейтральності та сервісної орієнтації адміністрування. Пріоритетом є не точкові зміни ставок, а підвищення передбачуваності правил і якості інститутів.

Першочерговим напрямом є впровадження повноцінної системи управління податковими ризиками, яка вже визначена Національною стратегією доходів як один із центральних елементів модернізації ДПС [9]. Йдеться про перехід до моделі, де контрольні ресурси концентруються на найбільш ризикових сегментах, а сумлінні платники отримують більш прості та прогнозовані процедури взаємодії з податковим органом. Така модель знижує адміністративний тиск на бізнес і водночас підвищує результативність перевірок.

Другим пріоритетом повинна стати стабілізація податкового законодавства. Часті зміни правил суттєво збільшують трансакційні витрати суб'єктів господарювання, створюють простір для неоднозначного трактування норм і підривають інвестиційну привабливість. Доцільно запровадити жорсткіші вимоги до оцінки регуляторного впливу податкових новацій, обмежити практику фрагментарних змін протягом бюджетного року та розширити перехідні періоди для бізнесу.

Реалізація комплаєнс-орієнтованого підходу передбачає сегментацію платників за рівнем ризику та індивідуалізацію інструментів впливу. Для платників з низьким ризиком доцільно розширювати сервісні механізми, автоматичні

підказки та превентивні консультації. Для сегментів із високим ризиком мають застосовуватися поглиблена аналітика, міжвідомчий обмін даними та контрольні заходи, спрямовані на конкретні схеми мінімізації. Такий диференційований підхід забезпечує кращий результат, ніж універсальний адміністративний тиск на всіх учасників ринку.

Стабілізація законодавства важлива і з точки зору бюджетного планування. Коли податкові правила змінюються надто часто, урядові важче точно прогнозувати податкову базу, а бізнесу – планувати прибуток, інвестиції та грошові потоки. У результаті програють обидві сторони: бюджет стикається з вищою невизначеністю, а платники – з вищими комплаєнс-витратами. Саме тому середньострокова податкова стратегія повинна мати не декларативний, а операційний характер із чіткими етапами реалізації та індикаторами результату.

Одним із практичних інструментів стабілізації законодавства може стати ухвалення середньострокового плану податкових змін із фіксованим календарем перегляду ключових норм. Це дозволить бізнесу заздалегідь оцінювати наслідки нововведень, а державі – здійснювати більш якісне бюджетне прогнозування. Крім того, доцільно ширше застосовувати публічне обговорення змін, пілотування окремих цифрових інструментів та пост-оцінку вже запроваджених норм.

Паралельно слід посилити інститути адміністративного оскарження і досудового врегулювання податкових спорів. Ефективна система оскарження зменшує витрати платників і держави, сприяє швидшому усуненню помилок та формує більшу довіру до податкових інститутів. Важливо, щоб оскарження не перетворювалося на формальність, а справді виконувало функцію неупередженого перегляду рішень податкових органів.

3.2. Цифровізація адміністрування та оцінка податкових пільг

Окремим напрямом удосконалення є розвиток цифрового податкового адміністрування. Йдеться про інтеграцію державних реєстрів, автоматизацію рутинних перевірок, розвиток електронних сервісів для платників і використання якісних даних для ризик-аналізу.

У практичній площині доцільно розширити інтеграцію державних реєстрів, забезпечити проактивні електронні підказки для платників щодо типових помилок у звітності, запровадити багаторівневий сервісний кабінет для різних категорій платників та розвивати інструменти попереднього узгодження ризикових питань. Це сприятиме переходу від репресивної логіки до партнерської моделі, у межах якої основна частина порушень попереджається ще до виникнення податкового спору.

Ще одним важливим кроком має стати системна оцінка податкових пільг. Податкові преференції часто мають вагомий вплив на розподіл ресурсів, але не завжди супроводжуються якісним аналізом їх бюджетної ефективності. Тому доцільно запровадити регулярний аудит податкових витрат держави з визначенням: фіскальної вартості пільги, кола бенефіціарів, економічного ефекту, впливу на конкуренцію та відповідності стратегічним пріоритетам. Пільги, що не дають доведеного суспільного ефекту, слід поступово скасовувати або трансформувати у більш адресні інструменти підтримки.

Оцінка податкових пільг повинна стати складовою бюджетного процесу. Доцільно щорічно готувати публічний звіт про податкові витрати держави з розподілом за видами податків, секторами економіки та цільовими групами. Це дозволить зіставляти суму недоотриманих доходів із реальними економічними результатами. Якщо пільга не стимулює інвестиції, зайнятість або інновації в обсягах, співмірних із фіскальними втратами, її збереження не має достатнього економічного обґрунтування.

Цифровізація має бути тісно пов'язана з ризик-аналізом. Автоматизовані системи повинні не просто збирати інформацію, а формувати профілі ризику, виявляти нетипові транзакції, сигналізувати про потенційні порушення та пропонувати податковому органу пропорційні заходи реагування. У такій моделі контроль стає точнішим, а навантаження на сумлінних платників – меншим. Це підвищує і фінансову ефективність, і сприйняття системи як більш справедливої.

Ключові напрями реформування податкової системи

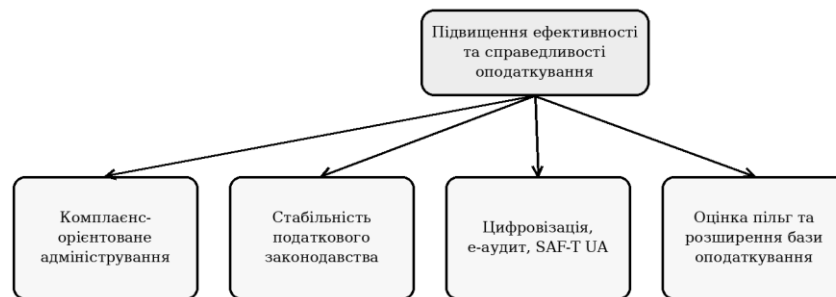

Рис. 3.1. Ключові напрями реформування податкової системи України

На рис. 3.1 узагальнено взаємопов'язані блоки податкової реформи: комплаєнс-орієнтоване адміністрування, стабільність правил, цифровізація та оцінка податкових пільг.

3.3. Підвищення справедливості оподаткування і зміцнення місцевих фінансів

Важливою умовою модернізації податкової системи є посилення її справедливості та зміцнення місцевих фінансів. Система має мінімізувати необґрунтовані переваги для окремих груп платників, забезпечувати прозорість використання коштів і підтримувати податкову спроможність територіальних громад.

Не менш важливим є зміцнення податкової автономії місцевого самоврядування. Попри наявність місцевих податків і зборів, їх роль у розвитку територій нерідко обмежується недостатньою якістю адміністрування, слабкою інвентаризацією майнової бази та нерівномірністю фіскального потенціалу громад. Доцільно вдосконалити обмін даними між податковими органами, реєстрами нерухомості, земельним кадастром та органами місцевого самоврядування, що дозволить підвищити повноту оподаткування майна і землі.

Узагальнюючи, пропозиції щодо реформування податкової системи України доцільно групувати за чотирма блоками: інституційний (добросовісність та сервісність ДПС), нормативний (стабільність і прогнозованість правил), технологічний (цифровізація, аналітика, е-аудит) та фіскально-структурний (розширення бази, оцінка пільг, збалансування податкового навантаження). Реалізація цих заходів дозволить підвищити стійкість бюджетних доходів без надмірного тиску на економічну активність.

Таким чином, реформування податкової системи України має бути не набором ситуативних змін, а послідовною середньостроковою політикою, синхронізованою з Національною стратегією доходів до 2030 року, бюджетною політикою держави, євроінтеграційними зобов'язаннями та потребами післявоєнного відновлення. Саме такий підхід дає підстави очікувати підвищення

довіри до податкових інститутів, детінізації економіки та зміцнення фінансової спроможності держави й громад.

У підсумку слід наголосити, що реформування податкової системи не може бути успішним без суспільної легітимності. Платники готові підтримувати державу високим рівнем податкової дисципліни лише тоді, коли вважають правила зрозумілими, процедури – чесними, а використання коштів – обґрунтованим. Саме тому стратегічний успіх реформи пов'язаний із поєднанням технічної модернізації, правової визначеності та підвищення довіри до державних інститутів.

ВИСНОВКИ

У курсовій роботі досліджено сутність, структуру та напрями реформування податкової системи України. Узагальнення теоретичних підходів дало змогу встановити, що податкова система є не лише сукупністю законодавчо визначених податків і зборів, а й комплексним інституційним механізмом, який поєднує фінансові, регуляторні, соціальні та контрольні функції. Її ефективність залежить від збалансування фінансової достатності, справедливості, стабільності правил і якості адміністрування.

У першому розділі з'ясовано, що нормативну основу податкової системи України формують Податковий кодекс України, Бюджетний кодекс України та підзаконні акти у сфері податкової політики і адміністрування. Встановлено, що структура податкової системи охоплює загальнодержавні та місцеві податки і збори, а також організаційні механізми адміністрування, без яких неможливо забезпечити реальну сплату платежів. Обґрунтовано, що сучасна податкова система повинна оцінюватися не лише за рівнем ставок, а й за рівнем довіри платників, прозорістю процедур та цифровою зрілістю.

У другому розділі здійснено аналіз фактичних даних на макrorівні. Встановлено, що надходження до зведеного бюджету за платежами, які контролює ДПС, зросли з 1 091,4 млрд грн у 2022 році до 1 566,6 млрд грн у 2024 році. Також виявлено істотне збільшення надходжень до загального фонду державного бюджету та зростання ролі ПДВ, ПДФО і військового збору, податку на прибуток підприємств та акцизного податку. Разом із позитивною динамікою зафіксовано проблеми, пов'язані з нерівномірністю структури надходжень, потребою в подальшій автоматизації та обмеженим рівнем довіри до податкових органів.

У третьому розділі запропоновано напрями удосконалення податкової системи України. До ключових пропозицій віднесено: розвиток комплаєнс-орієнтованого управління податковими ризиками; стабілізацію податкового

законодавства; подальшу цифровізацію адміністрування, включаючи е-аудит та SAF-T UA; системну оцінку податкових пільг; посилення справедливості розподілу податкового навантаження; удосконалення адміністрування місцевих податків і зборів.

Практичне значення проведеного дослідження полягає в тому, що сформульовані пропозиції можуть бути використані для обґрунтування напрямів модернізації податкової політики та адміністрування в Україні. Реалізація запропонованих заходів сприятиме зростанню добровільної сплати податків, скороченню тіньових практик, зміцненню доходної бази бюджетів усіх рівнів та підвищенню фінансової стійкості держави в умовах воєнного часу і повоєнного відновлення.

Дата завершення роботи: «__» _____ 2026 р.

Підпис автора: _____

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баранова В. Г., Волохова І. С., Хомутенко В. П. Фінанси : навч. посіб. У 2 ч. Ч. 1. Одеса : Атлант, 2015. 344 с.
2. Благун І. Г., Сорока Р. С., Єлейко І. В. Фінанси : навч. посіб. Львів : Магнолія 2006, 2015. 314 с.
3. Бюджетний кодекс України : Кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. База даних «Законодавство України».
4. Волохова І. С., Шикіна Н. А., Волкова О. Г. Фінанси : навч. посіб. Одеса : ОНЕУ, 2018. 263 с.
5. Грушко В. І., Наконечна О. С., Чумаченко О. Г. Національні фінанси : підручник. Київ : Університет економіки та права «КРОК», 2017. 660 с.
6. Міністерство фінансів України. Бюджет 2022 року. Інформація про виконання Державного бюджету України за 2022 рік. Офіційний вебсайт Міністерства фінансів України.
7. Міністерство фінансів України. У 2023 році до загального фонду держбюджету надійшло 1,6 трлн грн. 29.12.2023. Офіційний вебсайт Міністерства фінансів України.
8. Міністерство фінансів України. Мінфін: У 2024 році до загального фонду держбюджету надійшло майже 2,2 трлн грн, з яких кожна дев'ята гривня від ПДФО та військового збору. 06.01.2025. Офіційний вебсайт Міністерства фінансів України.
9. Міністерство фінансів України. Національна стратегія доходів до 2030 року. 2023. Офіційний вебсайт Міністерства фінансів України.
10. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. База даних «Законодавство України».
11. Публічний звіт Державної податкової служби України за 2022 рік. Державна податкова служба України, 2023.

12. Публічний звіт Державної податкової служби України за 2023 рік. Державна податкова служба України, 2024.
13. Публічний звіт Державної податкової служби України за 2024 рік. Державна податкова служба України, 2025.
14. Теорія фінансів : навч. посіб. / І. О. Брюховецька, Г. О. Кришталь, О. В. Цімошинська та ін. Київ : МАУП, 2024. 394 с.
15. Теорія фінансів : підручник / за ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. Київ : ЦУЛ, 2017. 576 с.
16. Державна податкова служба України. У 2022 році до державного бюджету надійшло 698,7 млрд гривень. 02.01.2023.
17. Державна податкова служба України. У 2023 році до зведеного бюджету надійшло 1 213,6 млрд гривень. 01.01.2024.
18. Державна податкова служба України. У грудні 2024 року до зведеного бюджету надійшло 1 566,6 млрд гривень. 31.12.2024.

ДОДАТКИ

Додаток А

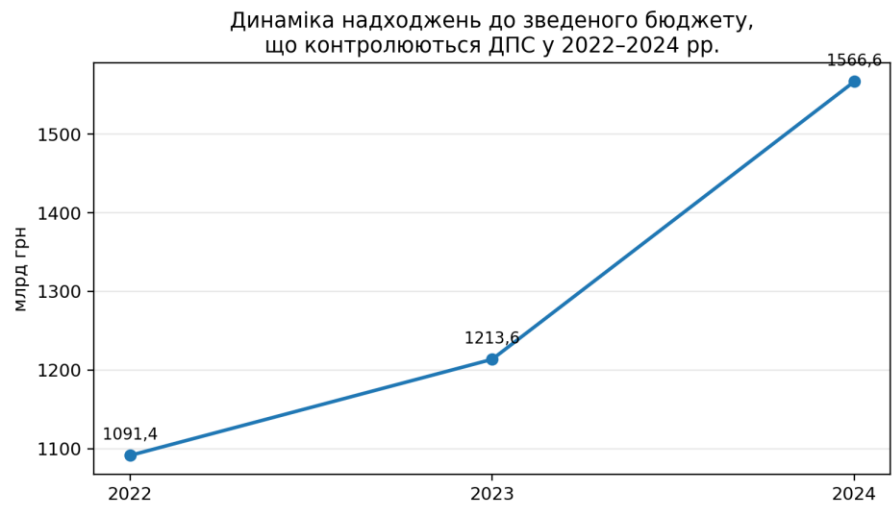

Рис. 2.1. Динаміка надходжень до зведеного бюджету, що контролюються ДПС у 2022–2024 рр.

Додаток Б

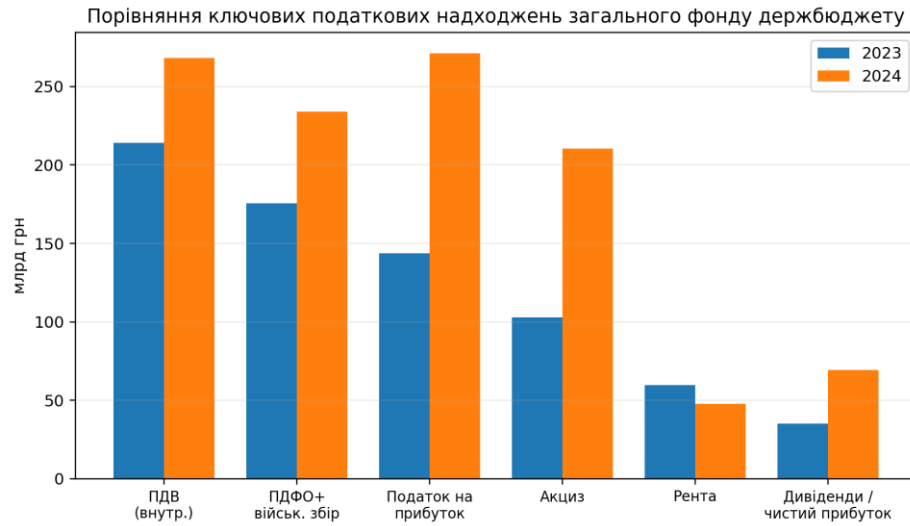

Рис. 2.2. Порівняння ключових податкових надходжень загального фонду держбюджету у 2023–2024 рр.